

‘Los hòmens no són perfets’: revelacions dels processos de fiscalització institucional

‘Men are not perfect’: unexpected information that institutional accountability may reveal

JOSEP CAPDEFERRO
josep.capdeferro@upf.edu

ADRIÀ SAN MIGUEL
adria.sanmiguel@gmail.com

Universitat Pompeu Fabra

Resum: Els processos de visita o fiscalització d’una institució poden donar informacions molt valuoses sobre l’exercici de les seves competències regulars i sobre els seus engranatges interns de poder i de gestió; també sobre aspectes tangencials o col·laterals inesperats, que sovint reflecteixen disfuncions de funcionament, per exemple apropiacions temporals per part de càrrecs públics d’esclaus o forçats institucionals per a usos privats. La Diputació del General, amb amplis poders fiscals, financers, jurídic-polítics i defensius a la Catalunya moderna, comptà amb un mecanisme de retiment de comptes força sofisticat al seu temps. Gràcies a la informació que llegà, fins i tot es poden conèixer processos instruïts arran de denúncies de persones que consideraven que algun càrrec o oficial públic havia abusat de la seva autoritat o actuat amb prepotència. Es reflecteix, així, que existia una ètica del servei públic i no respectar-la es considerava reprovable.

Paraules clau: Visita, Diputació del General, Catalunya, edat moderna, funcionaris, poder

Abstract: In early modern Catalonia, every three years a powerful provincial representative institution called Diputació del General or Generalitat was subject to a strict accountability procedure which lasted nine months. Many records from these procedures provide us with priceless data about the fiscal, financial and political regular functions of the institution. They also inform us that some officials better cared about themselves than about the organism they were supposed to work for in unexpected ways such as using public slaves for private purposes. Through these records, especially testimonies at trial, we perceive that common people understood quite well what was the attitude that public officers were socially required to keep towards citizens. Arrogant behaviours were thus reprobated, such as other sorts of abuse of power.

Keywords: Catalonia, Generalitat, 17th century, Public service, Political Institutions, Accountability

DATA PRESENTACIÓ: 01/05/2019 ACCEPTACIÓ: 20/05/2019 · PUBLICACIÓ: 23/06/2019

1. Els processos de visita

Els estudis històrics sobre les institucions polítiques de la Catalunya moderna, principalment de caràcter participatiu i representatiu –que no democràtic!–, han fet un salt endavant enorme les tres darreres dècades, des de la publicació d'*El Dret Públic Català* (Ferro 1987). Gràcies a aportacions d'autors de diverses generacions i línies interpretatives, el paradigma de decadència ja difícilment resulta sostenible, almenys de forma persistent. Certament, hom pot qualificar de poc brillants la trajectòria de la Diputació del General o molts governs municipals durant períodes concrets com la segona meitat del segle XVII –agreujament de l'endeutament endèmic arran de censals venuts o comprats per finançar la Guerra de Secessió, intervenció de la monarquia en processos insaculatoris, *vis expansiva* abusiva de la jurisdicció militar o incapacitat de reaccionar davant les contrafaccions de l'aparell reial (Serra 2018: 189-234). Ara bé, aquestes ombres van quedar neutralitzades amb escreix per llums com l'ampliació i l'empoderament progressiu del Braç Militar (Martí 2016), l'actuació consorciada d'aquest Braç Militar amb la Diputació i el Consell de Cent en la Conferència dels Tres Comuns (Martí 2008) o l'erecció i el funcionament del tan anhelat Tribunal de Contrafaccions (Capdeferro i Serra 2015), una jurisdicció mixta i paritària entre el rei i la terra que garantiria la subjecció dels poders monàrquic i senyorial al Dret de Catalunya.

Entre els aspectes lluminosos del segle XVII i el principi del Set-Cents català –fins a la supressió de les institucions representatives l'any 1714, confirmada pel Decret de Nova Planta publicat l'any 1716– cal comptar-hi, sens dubte, els mecanismes de fiscalització o control dels oficials públics, amb arrels profundes al segle XV i experiències més i menys reeixides al XVI (Torra 2018: 29-52). Cada tres anys (a la Diputació del General) o cada any (en municipis com Barcelona), després del cessament d'un mandat, s'efectuava una visita o censura pública de les seves accions i resultats, que tenia com a primer efecte una ampliació de la participació política (Capdeferro 2007a). Hi hagué visites més i menys incisives i controvertides (Torra 2016), és clar, però la praxi s'estabilitzà i generà una cultura de retiment de comptes remarcable al seu temps –una cultura que com a molt s'estendria a oficials regis de rang inferior, els subjectes a la purga de taula, car els superiors estarien únicament subjectes a visites ocasionals (Peytavin 2003: 169-191, Torra 2019a).

Diversos estudis permeten mesurar i valorar aquest retiment de comptes (per exemple Serra 1995 en un àmbit més concret de les col·lectes nord-catalanes, Torra 2018 en un de més general). I, gràcies a documentació de visites, el primer autor d'aquest article ha pogut explicar o ampliar qüestions fins ara poc conegudes i tan diverses com processos polítics instruïts contra comissionats indòcils de les institucions representatives (Capdeferro 2007b), edicions de llibres jurídics amb finançament públic (Capdeferro 2009) o l'ampliació de la casa del General de Barcelona a final del segle XVI (Capdeferro 2012: 65), per posar només tres exemples.

En línia amb aquesta multiplicitat temàtica, volem reivindicar algunes oportunitats que ofereixen els processos de visita, concretament de la Diputació del General de Catalunya al segle XVII, custodiats en abundància a l'Arxiu Reial de Barcelona o Arxiu de la Corona d'Aragó. Sobretot ho

fem en el proper apartat de l'article, dividit en quatre subapartats, tot espigolant episodis que ens semblen significatius de plecs d'acusacions o defenses –actualment desmembrats, en bona part–,¹ i sovint també de sentències; no ens mou una pretensió sistematitzadora exhaustiva, simplement una voluntat modesta de fer aflorar materials que hom no buscaria ni esperaria trobar en aquest fons –d'ací el terme *revelacions* emprat al títol. Pel que fa a la frase *Los hòmens no són perfets*, està extreta d'un text deliciós de descàrrec global que l'advocat Bernat Sala signa el 10 de març de 1606 per manifestar irritació davant la fiscalització que considera abusiva i massa prolixa –«scrupulosa inquisició»– sobre els seus clients, càrrecs i oficials del mandat passat. L'ha colpit haver de fer front a una acusació molt extensa i intricada, formada per una seixantena de querelles i subquerelles, «de les quals ha feta admiració com si fos un home que novament fos vingut de les Índies».² Aquesta «admiració» o gran sorpresa, a priori poc tangible, ens connecta amb el darrer apartat de l'article, dedicat no tant a evidències i informacions concretes, sinó a la percepció i perplexitat que causaven a diverses persones algunes actituds prepotents o arbitràries per part del personal de l'antiga Generalitat.

2. Interioritats de la vida institucional i social

2.1. Dades d'utilitat biogràfica o prosopogràfica

Els processos de visita són una font de primer ordre per detectar presumptes irregularitats comeses en el si del General de Catalunya sobre insaculacions –i el tràmit annex de les habilitacions (Serra coord. 2015: 35-55)– i provisions de càrrecs i oficis –amb una llarga casuística, des del mercadeig de places fins als adjunts i els subrogats, passant per les resignacions o els salaris i estrenes dobles, entre d'altres (Capdeferro 2007a, Capdeferro 2012: 160-172, 185-191). De querelles sobre aquestes temàtiques, prou nombroses (Torra 2018: 401), en poden aflorar dades de gran vàlua per a estudis de caràcter biogràfic o prosopogràfic sobre la Diputació i altres institucions de la terra. En proposem exemples de tres tipus.

L'escrit de defensa dels diputats i oïdors de comptes del trienni de 1596 davant la fiscalització que s'inicià el 1599 comença amb unes breus notes biogràfiques de cadascun d'ells, on es destaquen tasques prèvies al servei d'institucions i se'ls presenta –qui més qui menys, no tot es pot blanquejar en aquesta vida– com a savis, de bona fama, vida i costums, amb zel pel bé comú i públic del Principat i la Generalitat de Catalunya. Del primer diputat eclesiàstic del trienni –traspasat durant l'exercici del càrrec–, Francesc Oliver de Boteller,³ es destaca que fou abat de Poblet, també diputat

1 Es conserva alguna visita del General sencera, on tots els continguts estan relligats amb el format original, pràcticament immanejable (per exemple ACA, Generalitat, VG-61: visita iniciada l'estiu de 1617 sobre el trienni de 1614).

2 ACA, Generalitat, VG-29, camisa 73.

3 Regularització dels noms d'acord amb Pérez Latre (2003), un resum tant de la trajectòria política dels consistorials com del trienni de 1596.

eclesiàstic el trienni de 1587 i diputat al regne de València. Del segon, Francesc Oliveras, canonge de la Seu de Girona, ja difunt en el moment de la visita, es diu que participà al regiment de l'església i el capítol catedralici gironins, on fou canonge durant més de vint-i-vinc o trenta anys. Així, és legítim afirmar que «quiscú d'ells [fou] molt experimentat en regiment de comunitats y col·legis». A l'advocat defensor li costa trobar mèrits imputables al primer diputat militar del trienni, Lluís de Tamarit i de Rifòs, per tant diu «tenia molta experiència en coses de món y era persona de bona vida y fama» –sovint s'esmenten els costums immediatament després, el silenci en aquest cas és simptomàtic–; del segon, Onofre Bruguera –imputat en moltes altres querelles–, s'esmenta que havia regit oficis principals de Barcelona, com és ara conseller, dues voltes mostassà i obrer. El *cursus honorum* de Jaume Riu i Canta, burgès de Perpinyà i diputat reial, també passa per la seva universitat o municipi, on havia ostentat dues vegades la dignitat de cònsol en cap i una la de cònsol segon, on s'explicita que «se era portat ab molta prudència, bondat y cristiandat». Les credencials biogràfiques de l'oïdor eclesiàstic Frederic Meca són les més interessants; religiós de l'orde militar de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem i comanador de la comanda de Vilafranca del Penedès, quan fou extret a sort per al càrrec d'oïdor «residia personalment a l'hospital i convent de sa religió a l'illa de Malta, assistint als capítols, congregacions, juntes que ordinàriament es fan a dit convent»; se'l qualifica com un dels més antics cavallers religiosos del priorat de Catalunya del seu orde i es subratlla que fa molts anys que regeix i governa la seva comanda «ab molta satisfacció dels vassalls y de tota la Religió» –costa de creure que agradés alhora a vassalls i a superiors–; «per sa molta fidelitat y prudència, el gran mestre y consulent de sa Religió li ha encomanat lo càrrech del receptor de sa Religió». De l'oïdor militar, Francesc de Gàver, no es pot dir gaire més que la seva condició d'insaculat, i de l'oïdor reial, misser Gaspar Segarra, en cal dissimular sota una molt honorable professionalitat la coincidència (?) d'haver estat consecutivament assessor ordinari des d'agost de 1593 i extret a sort oïdor de comptes del General el juliol de 1596: «Essent hu dels doctors jureconsultos més famosos del present principat de Cathalunya que, havent professada la jurisprudència molts anys en la Universitat de Lleyda del present Principat y essent estat cathedràtic y lector ordinari de lleys en dita universitat...».⁴

Si aquest tipus de notes biogràfiques, per bé que desiguals, s'haguessin estilat en posteriors escrits de defensa de les visites del General, hi hauria un coixí d'informació rellevant per a estudis sobre representació política a la Catalunya moderna o anàlisis prosopogràfiques, si més no unes dreceres per encaminar la recerca.

Un segon instrument útil a efectes biogràfics el proveeixen alguns processos relacionats amb incidències insaculatòries. Per exemple, la visita que s'inicià l'agost de 1617 jutjà si els càrrecs del trienni de 1614 havien tingut correctament en compte credencials nobiliàries dels juristes Jaume Càncer de Aínsa (1559-1631), aleshores ja autor de tres volums cèlebres de *Variae resolutiones*,⁵ i

4 ACA, Generalitat, VG-19, camisa 111.

5 Càncer, la seva trajectòria i les seves *Variae resolutiones*, editades en tres volums els anys 1594, 1598 i 1608, de moment

el més jove Acaci Antoni de Ripoll (1576-1659) (Capdeferro 2012: 60 i nota 508). No ens han pervingut els dossiers que cadascú devia preparar per justificar els seus mèrits davant les comissions insaculatòries, per això són valuoses les transcripcions o resums que en fan els processos de visita.

Un tercer instrument, aquest més apropiat per a xarxes de parentiu extenses, incloent vincles col·laterals, l'ofereixen estratègies defensives que intentaven impugnar jutges poc afins a través de declaracions de sospites –recusacions. Tals estratègies, prou freqüents en processos de visita, foren particularment sorolloses en insaculacions com la de l'any 1623 que efectuaren de manera paral·lela, per una banda, quatre membres del consistori sense els nou habilitadors reglamentaris i, per una altra banda, el diputat reial i l'oïdor militar amb el concurs, aquests sí, dels habilitadors. En aquest foc creuat d'intents de recusació, entre altres dades –només pretenem identificar l'interès de la font–, s'indica que l'abat d'Arles Joan Baptista de Calders era oncle de l'oïdor militar, Pere de Llordat era nebot del sagristà Pere Pla, Joan Olmera era oncle de Ramon Olmera, Joan Gaspar de Prat era oncle de Fèlix Bou, el ciutadà honrat de Barcelona Jeroni de Navel era afí en tercer grau de Joan de Boixadors, comte de Savallà –Paula de Navel i d'Erill, sa muller, i Boixadors eren fills de cosins germans–, l'assessor de la visita Francesc Ribes i de Riu era gendre de Pere Aillà –que havia assessorat els quatre consistorials coalicionats–, etc.⁶

2.2. De la gestió de l'exacció a les bales de mercaderies acumulades als magatzems del General

La prioritat principal de la visita del General era la persecució del frau fiscal en les seves múltiples formes i la correcció dels abusos que càrrecs i oficis haguessin comès en el procés d'exacció des de moltes perspectives, començant per la forma de dur els comptes. Sobre aquest procés d'exacció, cada vegada es coneixen millor el que deien les regles –des dels capítols del redreç fins als tarifaris–, l'externalització o arrendament de gestions a tercers, quines funcions feia cada oficial del General –el credencer, l'exactor, el receptor, el tauler, el collidor, el sobrecollidor...–, quines praxis i estils seguien, etc. (Pérez Latre 2004: 153-198; Serra 2011; Torra 2020?). La normativa era observada de forma íntegra i literal, o bé els usos institucionals l'anaven difuminant un trienni rere l'altre? A través de processos de visita, es poden afinar molt aquests i altres aspectes, tant per a l'esfera central de la Diputació com per a la territorial (Torra 2019b). De vegades, l'investigador aconsegueix saber detalls amb tanta precisió com si es traslladés personalment quatre-cents anys enrere. És el que passa, per exemple, amb el procés instruït a partir de l'estiu de 1605 arran d'una querella contra Rafel Graell, receptor del dret d'entrades i eixides a la ciutat de Barcelona –encarregat de centralitzar

no han rebut l'estudi monogràfic que mereixerien, però sí estudis parcials que obren camí, com per exemple Egea (1981).

6 ACA, Generalitat, VG-72, querella 14. Sobre les insaculacions paral·leles de l'any 1623, Capdeferro (2012: 168-172).

la recaptació i els llibres comptables corresponents (Pérez Latre 2004: 188)–, i altres oficials del General. Durant el procés d'exacció, les mercaderies que havien entrat pel port eren custodiades en un magatzem. Arran de discrepàncies entre anotacions realitzades pel credencer als seus llibres i les mercaderies que s'havien tret del magatzem, el procurador fiscal de la visita acusà Graell de no haver supervisat degudament la tasca dels seus col·laboradors i subordinats, en frau del General –ras i curt, de *culpa in vigilando*. Per avaluar les dimensions del frau, el 3 de setembre els calculadors de la visita suggeriren que es fes inventari «de totes les robes y mercaderies que vuy se troban en Duana y Casa del General, ab particular designació y descripció del nombre de les bales, de les marques que tenen y de las espècies de les robes que són». L'inventari finalment s'efectuà el 4 d'octubre, amb la col·laboració d'un bastaix del General anomenat Joan Sabater. No és un document gaire llarg, ocupa tres folis i mig, però és de gran interès logístic; a l'esquerra de la descripció de cada mercaderia, hi trobem uns símbols críptics, força genuïns, formats per combinacions d'elements – bàsicament cossos geomètrics o no (cercles, triangles, ratlles, creus, cors, bagues, estrelles...), inicials i números– de diversos tamany amb què estaven marcades les bales dels diferents productes; alguns d'aquests símbols semblen atzarosos, altres potser responien propietari o destinatari, no sempre identificable. Per exemple, «Ítem, vuyt bales de paper nombrades de nombre 1, 4, 10, 12, 15, 16, 17, 19, marcades de la marca que està pintada en lo marge [una creu, una G. i una C. majúscules], les quals no ha sabut dit Sabater dir de qui eran»; «sis bales (...) de teletas de Gènova y de Milà (...) totes cubertes de post y sobre les posts unes sarpelleres (...) nombrades de nombre 1, 2, 3»; «ítem, una altra bala que ha referit dit Sabater era merceria o vetas nombrada de nombre 19 y en ella pintada la marca de fora»; «ítem, sinc bales, quatre de teletas de Gènova, y una de merceria de Lió, les quatre nombrades de 1, 2, 4 y 6 y l'altra sens nombre ab la marca defora, de les quals ha referit dit Sabater que eran de Salvador y Pexó»; «ítem, una bala de agullons del dit Federico, sens nombre y marcada ab la marca que està defora»; «Ítem, tres bales de cartes, la una ensetada, que diu dit Sabater són de Jacomo Graciano, nombradas de n. 13, 17 y 76, marcades de la marca defora».⁷

Queda, així, a l'abast de la nostra mirada indiscreta l'organització dels magatzems del General –espais poc presents en les històries de Catalunya, tret de quan hi succeïen episodis controvertits com la inspecció del magatzem de Mataró per part d'oficials reials l'any 1638 (Palos 1997: 119).

2.3. De contrafaccions desateses i maltractaments flagrants

En una esfera diferent –però no totalment inconnexa– dels aspectes fiscals o financers, la visita del General tenia una forta component política a través de la supervisió de l'acció de diputats i oïdors de comptes –i, directament o indirecta, els seus assessors jurídics– en la defensa de les constitucions i altres drets de Catalunya. Així, algunes querelles tenen gran interès per identificar contrafaccions comeses per oficials reials al llarg del segle XVII i la resposta que rebien –o la passivitat de què

⁷ ACA, Generalitat, VG-30, querella 25. L'inventari es troba als folis 179r-182r.

sovint eren objecte— a la Diputació. D'aquests processos de visita relacionats amb contrafaccions n'hi ha que obren una porta a una dimensió difícilment imaginable per al profà, com per exemple el cas de Paula Gassona.⁸ Aquesta dona es trobava internada a l'Hospital General de la Santa Creu de Barcelona.⁹ Una nit, a instància dels quatre administradors de l'Hospital, va ser despullada de cintura cap amunt i, asseguda dalt d'un ase, va ser passejada pel pati interior del recinte, tot rebent fuetades a toc de trompeta.

Gassona intentà davant la jurisdicció règia una causa criminal contra els administradors en qüestió, per la sanció i la manera com s'hi havia arribat. La causa —copiada dins del procés de visita— no prosperà, per la qual cosa la dona demanà, en va, l'emparament del lloctinent general o virrei de Catalunya. Acte seguit, acudí al consistori de la Diputació del General perquè els diputats i oïdors sortissin a defensar les constitucions que considerava havien estat vulnerades en el seu cas. Aquests es limitaren a escriure una comunicació al virrei, de manera estèril. Quan esgotaren el seu mandat, Gassona interposà una querella contra ells davant la Visita del General per no haver-la defensat prou en «un agravi que s'féu (...) contra constitucions de Cathalunya, estant obligats a fer observar aquelles» —dit altrament, per no haver actuat amb fermesa davant les contrafaccions de què havia estat objecte.

Pel seu contingut i complexitat, el cas mereix una atenció particularitzada. De moment, ens limitem a aixecar acta de l'interès dels processos de visita en la seva dimensió política i, de vegades, com a contenidors d'altres processos que, sense el fons documental de la fiscalització, haurien resultat de difícil o impossible localització.

2.4. De galeres i transaccions sobre esclaus i moros

El de les galeres del General de Catalunya a l'edat moderna és un àmbit que no ha estat abordat exhaustivament fins fa relativament poc (Llobet 1990, Serra 2008, Gilabert 2013, Torra 2017). Durant la seva curta existència —havien estat aprovades a les Corts de 1599, se n'avararen quatre entre 1608 i 1609, dues foren retirades de l'aigua el 1613 i les altres dues foren capturades el 23 de juliol de 1623—, exerciren notòriament unes funcions més mercantils que no pas les defensives inicialment previstes —la seva finalitat era protegir la costa del país de les contínues incursions de moros, corsaris i pirates, considerades la causa principal de la crisi comercial coetània (Gilabert

8 ACA, Generalitat, VG-35, querella 20. S'instruí durant la Visita del General iniciada l'agost de 1608 sobre el trienni de 1605, enterbolida durant mesos per la detenció de l'abat de Sant Martí del Canigó Àngel Juallar, un dels visitadors eclesiàstics (Torra 2016: 261-270).

9 A partir d'estudis com Castejón 2007, s'està desplegant una atractiva historiografia sobre l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona, seguint línies obertes per a altres establiments anàlegs europeus. El gener de 2019 s'han celebrat a Barcelona les jornades "Barcelona hospitalària. La ciutat i els seus hospitals, segles XIV-XVIII"; les seves actes seran publicades.

2013, Martín 2016, Capdeferro 2017b: 179 i 187-189). Les galeres van ser objecte de moltes querelles en diversos processos de visites del General de principi del segle XVII; l'any 1621, els visitadors s'irrogaren de manera molt controvertida la potestat de publicar una obra –*Capítols y desliberacions resultants de las sentèncias fetas per los molt il·lustres senyors visitadors del General de Cathalunya acerca dels càrrechs dels oficials de la squadra de las galeras de Cathalunya y otras subjectes a la present visita publicadas en lo any MDCXXI*– per recollir les sentències que haurien dictat en relació amb el govern i la gestió de les naus (Capdeferro 2008: 65-66, Torra 2017). Uns quants dels processos i sentències esmentats versaren sobre esclaus, moros i forçats –condemnat– en mans de la Diputació –sovint com a remers a les galeres¹⁰ i preteses apropiacions o beneficis puntuals que n'haurien obtingut càrrecs i oficials majors de la institució. A fe que un dels primers aprofitaments particulars que s'havia denunciat havia estat objecte d'una sentència de visita monitòria (Torra 2017: 174) –un toc d'atenció, per dir-ho popularment. Fou dictada l'any 1615 contra el diputat militar del trienni de 1611, Jaume Camps i Meca, per haver-se proveït repetidament de diversos esclaus de les galeres del General –els millors, de fet!– perquè li fessin de mà d'obra gratuïta «per servey de sa casa y de una torra defora la present ciutat, en la parròquia de Horta»;¹¹ Camps havia desoït –i amenaçat «de fer-los posar en cadena»– els oficials de dites galeres que ho volien impedir –no volien renunciar als millors moros, «per ser (...) sforsats y industriosos y spallés (...) no ls hi volian donar ni desferrar-los»–; el setembre de 1612, de forma especialment desafortunada, Camps s'havia fet lliurar per persones interposades –i sense vigilància suficient– sis esclaus, dels quals n'hi havien fugit quatre per un torrent proper, «Amet de Tunis, Amet d'Elger, Mostafâ del Mar Negre y Amet de Bona, los quals valian molts ducats»; només havien estat retornats a les galeres «Ametillo de Tetuhan» i «Maametillo de Argel» que, mentre els altres s'escapolien, anaven carregats amb «sistellas de figures y fruyta y un bon deix de llenya». La sentència de visita havia absolt Camps, però havia prohibit als futurs diputats, oïdors de comptes i oficials del General i de galeres servir-se dels moros, esclaus o forçats per fins particulars; com a única –i escassa– sanció per al futurs contraventors, havia previst que haguessin de pagar el valor dels individus fugats o deteriorats.¹²

Casos com els dos següents demostren que la prohibició no fou respectada per tothom. A la visita sobre el trienni de 1620 que s'inicià l'agost de 1623, una querella s'adreçà contra l'escrivà major de la Diputació del General Antoni Thió –tornarem a parlar d'ell al proper apartat– per haver, en dany de les galeres i del General de Catalunya, canviat un moro seu considerat dolent per un altre de les galeres de Catalunya pretesament molt millor, estimat en uns cent escuts. Aquesta acusació

10 Sobre la transformació del mercat esclavista a Barcelona entre les edats mitjana i moderna amb l'obertura del mercat atlàntic, vegeu Armenteros (2012: 297-342).

11 Garcia Espuche (2014: 90-102) dona una idea del que havia esdevingut Horta a principi del segle XVIII arran de l'edificació de torres i «horts de recreo» per part de persones benestants de Barcelona i de fora.

12 ACA, Generalitat, VG-58, camisa 150, fol. 21r-22r, sentència de 22.VII.1615. Sobre això, la querella n. 31 del procés és a VG-52, camisa 31; està cosida amb una altra querella contra Joan Rovira i altres soldats de les galeres versemblantment negligents en la vigilància dels esclaus que prengueren per al servei de Jaume Camps.

no passà de l'estadi inicial. Només se'n conserven l'escrit de denúncia lliurat pel procurador fiscal de la visita –un text molt senzill– i una relació de 28 de novembre de 1623 dels calculadors de la visita, de major interès car ens trasllada un assentament dels «llibres de assientos de la gent de rem» que portaven el comptador i el veedor de les galeres, document del qual no es conserven originals; hi llegim això:

Amet, natural de Tremessen, fill de Amet y de Naxma, ab senyal de tres ferides en lo cap a la part esquerra y un llunar al pols a la part esquerra, edad de quinze anys, fonc pres a 14 de agost 1620, lo qual se estima en preu de cent y vint lliures per constar que lo General ne ha comprats moltíssims a dit preu. Al preu de dit asiento està notat que fonc cambiat a 16 de maig de 1621 ab altre moro dit Amet de Tétuan, y en la llista de gent de rem de la galera capitana del dit mes de abril diu que lo dit moro que 's rebé en cambi era detió (*i. e.* dació), lo qual no 's pot liquidar lo que valia per no dir la edad, senyals y estatura d'ell.¹³

La impossibilitat –còmplice?– d'avaluar el moro dolent fou determinant perquè la causa no tingués recorregut. No ha de passar desapercebuda la forma d'estimar el preu del bo: cent vint lliures o cent ducats «per constar que lo General ne ha comprats moltíssims a dit preu». Presumim que dites compres serien d'homes d'edats, mides o capacitats funcionals similars.¹⁴

A la mateixa visita, el procurador fiscal impulsà una altra querella contra Onofre Jordà i de Cessala, que havia estat diputat militar i *cabo* de les galeres. L'acusà d'haver agafat de les dites galeres, l'1 de juliol de 1623 –a trenta dies d'acabar el seu mandat triennal a la Diputació, per tant– un moro també anomenat Amet, descrit com un home «de bona statura, moreno de rostro, edat de vint-y-sis anys, ab una ferida a la part de darrera del cap y una estocada en lo bras esquerra». Pel que sembla, Jordà se n'hauria apropiat indegudament i l'hauria utilitzat com si fos seu, per tant se'l requeria a restituir-lo i pagar pels serveis que hagués desenvolupat a casa seva. D'aquest procés se'n conserven tant el plec d'acusació com el de defensa. Pel que fa a l'acusació, a més de la confessió de l'inculpat, incorporà les declaracions testificals del jurista Francesc Molera i el canonge de la Seu de Barcelona Lluís Cassador, veedor i comptador respectivament de les galeres del General. Ambdós demostraren haver-se interessat davant tercers per la sort d'Amet. Cassador només l'havia trobat a faltar de les galeres, mentre que Molera –que el qualificà de «bon subjecte»– manifestà haver-lo vist a la casa de Jordà –un altre testimoni, Cebrià de Lloscos, afegí que Jordà se l'havia endut al lloc de La Fondarella. A l'hora de defensar-se, Jordà no ho negà pas, al contrari. D'entrada, amb el capítol de Cort 64 de les Corts de 1599 a la mà, refusà que els visitadors tinguessin jurisdicció sobre el seu cas i el d'altres comandaments de les galeres del General –si un cas seria l'aparell regi, que els havia nomenat mediatament, que podria fiscalitzar-los. Segonament, estimà que Amet era un botí que

13 ACA, Generalitat, VG-76, querella 39.

14 Sobre operacions de compra massiva de personal per remar a les galeres del General quan es van posar en funcionament i criteris que s'empraven a Catalunya i en altres llocs de la Mediterrània per fixar preus en funció de les característiques dels esclaus, Serra 2008.

li era degut per dues preses de moros –una amb vint-i-quatre captius– fetes durant el seu mandat com a *cabo*; millor dit, no era sinó la meitat del botí que mereixia: «[de moro] encara li n'és degut un altre, lo qual demana ésser-li manat pagar». Finalment, jutjà que el valor d'Amet no era pas de cent lliures barcelonines, sinó com a molt de quaranta lliures, degut a diversos defectes –el titllà de «esgarat de ombros y molt gallofo y mandra per treballar». Antoni Pujol, capità de les galeres, prestà testimoni a favor seu tot confirmant l'escàs valor que Amet hauria tingut al mercat, no sols per ser un mandrós que no treballava gens bé, ans també «que dit moro era sgarrat de un bras y tenia una cama podrida».¹⁵

En definitiva, una immersió en els processos de la Visita del General de Catalunya pot oferir dades rellevants sobre aspectes interns, només menuts en aparença, de la vida institucional i de tota la societat catalana de l'edat moderna.

2.5. La prepotència del poder

Fins ara hem pogut veure el rol de la Visita del General de Catalunya en la fiscalització de fets de naturalesa diversa, que tenien en comú una presumpta comissió d'excessos o abusos per part d'oficials públics d'institucions representatives en l'exercici dels seus càrrecs respectius. Sovint, els processos ens informen d'una irritació dels querellants no només pels fets en qüestió, ans també per gestos o actituds, prepotents, arbitràries o arrogants que hi havia al darrere; d'aquests intangibles, que incidien en la imatge de la institució, difícilment n'hauria quedat petja si no fos per fonts com les que estem explorant.

La prepotència es podia produir en diversos graons: d'una banda, entre càrrecs o oficis superiors de la Diputació i altres de condició inferior; d'altra banda, entre qualsevol d'aquests –del rang que fossin– i persones externes, comunes. Aquestes actituds o gestos prepotents podien obeir a diversos motius, de vegades comprensibles –que no legítims–. Vegem-ho a través d'alguns exemples que hem trobat, afortunadament escassos i per regla general poc cridaners, tant de portes endins com de portes enfora de la institució.

A la visita que s'efectuà entre 1599 i 1600 sobre el trienni de 1596, l'ajudant de l'escrivà major del General Pere Pau Besturs fou condemnat per “haver tinguts mals tractes y mal terme ab los litigants que tenen negoci ab ell, donant-los ocasió de queixar-se de ell per rahó de son offici y de venir a les mans”. L'enfrontament més sorollós el tingué amb el causídic barceloní Bertran Vinyals, que li demanava sense èxit el trasllat o còpia autenticada d'un procés:

[Besturs] me digué algunes paraules pesades, que no m recorda quines eren. E jo també li responguí conforme ell me parlave, y leshores ell prengué lo tinter en la mà y asenyalà voler-lo'm tirar, y jo, vist axò, torní atràs un poch y tirí de la daga y la alsí, ab presupòsit de tirar-la-y

15 ACA, Generalitat, VG-73, querella 72.

si ell me tirava lo tinter, y en assò acodiren dos ho tres cavallés que ns departiren; y après y torní a pregar-lo me cercàs lo trellat y aquells cavallés també li digueren que tenie obligatió de cercar-lo, y lesores lo cercà y trobà aquí mateix y me l donà.

El notari Miquel Camps en la seva declaració corroborà que Besturs no era gens afable: «És home que té molts dolents tractes ab los contrahents, barellant-se ab ells, tractant-los mals de paraules y posant les mans ab alguns, y entre altres donà una bufetada en la sala de la scrivania maior a mossèn Pous, notari». Besturs intentà en va desacreditar els que l'inculpaven, titllant-los de persones malicioses amb interessos personals contra seu: «[El testimoni de càrrec] parla, xarra y desplega tant llarga, maliciosa y affectadament y fora de l'interrogat com en son testimoni se veu...». De poc li valgué. Fou condemnat a una reprensió severa: «Lo condempnam en què sie àsperament reprès y corregit y advertit que de assí avant tingue millor tracte y millor terme ab los litigants y altres personas que tracteran ab ell per rahó de son offici». Per deshonrosa que pogués resultar aquesta esmena pública, li degué resultar lleu al costat d'altres possibles condemnes que li haurien pogut caure per dues altres inculpacions coetànies: una despesa excessiva de paper a la seva escrivania i consentir a massa persones diferents –sense la qualificació deguda i de manera asistemàtica– treballar sobre els registres de la Casa del General, la qual cosa podia comportar-hi defectes i una revelació de secrets institucionals. Per no parlar d'altres càrrecs que es formularen en contra seva a la mateixa visita: exigir salaris excessius, sense respectar les taules tarifàries notariales oficials de la Reial Audiència, tot dient que «en cosa de salaris, per ell no y ha sinó ús y costum, y no capítols de Cort» –una subversió evident de la jerarquia normativa–; no respectar el nombre de línies i mots que hi havia d'haver a cada full d'un procés, «scrivint y fent que los scrivents scrigan clar per fer més fulles»; no tenir els processos en bona custòdia i no partir-se els emoluments dels dits processos amb l'escrivà major del General; sotmetre diverses persones a constrenyiments indeguts.¹⁶

La documentació de dues visites del General successives retrata una situació de forta i contínua tensió dins la Diputació entre els diputats i oïdors de comptes tant del trienni de 1596 com de 1599, d'una banda, i el defenedor del General, el barceloní Bernat Taverner, de l'altra. Al primer d'aquests triennis, una actuació del defenedor per via executiva sobre un presumpte defraudador dels drets del General, versemblantment protegit pels membres del consistori, li valgué un engarjolament disciplinari –per «molts desacatos», «moltes inobediències» i «paraules desacatades y malsonants»–. Taverner, és clar, n'acusà els consistorials cessats a la visita. Per defensar-se, aquests feren constar que «dit Taverner és molt impertinent, presumptuós y maliciós, y com a tal són grans les sobres y vexacions que fa als litigants (...) sempre té qüestions y rinyes ab los qui tractan ab ell *et signanter* ab los oficials de la bolla y General». Fos quin fos el seu caràcter, Taverner devia tenir bons protectors entre els membres dels estaments. L'ajudaren a reparar parcialment el seu honor a les Corts de 1599, tot expedint un manament als diputats i oïdors perquè l'alliberessin. Poc després, els nous

16 ACA, Generalitat, VG-16, camisa 66, esp. fol. 2278-2294 per a les acusacions; VG-21, camisa 153, fol. 8138v (sentència de 28.II.1601). A la visita següent, Besturs fou perseguit novament per motius similars, vegeu VG-29, camisa 77, VG-30, camisa 26 o VG-31, querella 33.

membres del consistori trobaren un motiu per desinsacular-lo de les bosses del General on hi havia el seu nom (Capdeferro 2002: 867-868).

L'abat de Nostra Senyora de Jau Miquel Palmerola, assessor de la Diputació del General durant el trienni de 1602, fou acusat durant la visita que s'inicià l'agost de 1605 d'haver detingut el tauler de Begur Pere Rubau «y haver-lo molt maltractat de paraules», sense cognició de causa, a iniciativa pròpia i sense la preceptiva deliberació dels diputats i oïdors de comptes. Pretesament, Rubau –a qui en una altra querella de la mateixa visita s'acusava d'ocultar ingressos fiscals en frau dels drets de la Generalitat– s'havia negat a reconèixer en seu jurisdiccional el que l'assessor li exigia amb amenaces –«encara que no volgués y li pesàs, li faria dir y depositar lo que ell volia».¹⁷ Al mateix procés de fiscalització, el procurador fiscal de la visita denuncià que els antics diputats i oïdors de comptes haguessin prohibit a l'advocat fiscal i al procurador fiscal del General, Josep Quintana i Pere Mas, qüestionar-los amb uns escrits o suplicacions per presumptes contrafaccions als drets de Catalunya que estaven cometent o avalant en relació amb una altra visita, la que el regent del Consejo Supremo de la Corona de Aragón Diego Clavero feia als oficials reials superiors de Catalunya (Palos 1997: 104-105): «[A Quintana] lo reprengueren perquè se havia atrevit a donar dites suplicacions, manant-li desistís de aquellas y no las tingués per presentades, amenassant-lo de posar-lo en la presó si perseverave en sa pretensió». Com que Quintana no havia cedit, havien efectuat «moltes amenazes y extorsions» sobre Mas, que sí havia claudicat i retirat els escrits.¹⁸ Amb actituds prepotents com aquestes, molts oficials acabaven percebent que si contradien els superiors podien pagar un preu tant alt com una detenció o una privació d'ofici.

Fixem-nos ara en una querella del procés de visita del General sobre el trienni de 1623 contra l'escrivà major del General Antoni Thió, de qui ja hem parlat. L'octubre de 1626, l'advocat fiscal l'acusà d'actuar com un «engraÿt» i relacionar-se «asprament» amb els que «han de tractar ab ell». No va denunciar la supèrbia de Thió de manera aïllada, sinó contextualitzada amb dades objectives, i també presumpcions, sospites i maledicències, que apuntaven a un ascens econòmic meteòric des que havia adquirit el seu càrrec l'agost de 1619.¹⁹ En només un lustre, amb el salari oficial de poc més de quatre-centes cinquanta lliures anuals, com havia pogut fer front al deute per finançar una inversió de cinc mil cinc-centes lliures –el preu declarat del traspàs, altíssim–? D'on havia tret els diners per fer alhora altres despeses també molt gravoses, totes ells pròpies d'un nou ric, com una torre als afores de Barcelona?

Sent [Thió], com hera, un pobre notari que no se li sabia béns alguns, comprà lo dit offici per cinc mil cinc-centes lliures de Pere Pau Vidal (...) y, per no tenir leshores diner per pagar dit preu, se ha dat tal mayna (*i. e.* manya) que, ab pochos anys, ha pagat aquell, y noresmenys ab

17 ACA, Generalitat, VG-30, querella 29.

18 ACA, Generalitat, VG-31, querella 59.

19 Pérez Latre (2001: 169-174) mostra unes primeres traces de venalitat de càrrecs en el si de la Diputació del General a la segona meitat del segle XVI.

dit poc temps que obté dit officij ha comprat dels pubills Rufins una gran torra y terres en lo territori de Barcelona per quatre mil lliures, y va obrant y miorant aquella, y té per sa habitació una gran casa, tenint aquella plena de tapisaria, tafetans y tota sort de mobles y ornaments, molts vasos de plata y joyes com qualsevol rich cavaller, tractant-se ab molta epulència y servey de criats y criades y un esclau...".²⁰

D'això, l'acusació pública n'inferia que Thió havia hagut de cometre «grans excessos y abusos»; en proposava una llista indicativa, des del cobrament indegut de dietes per viatges no realitzats fins a la percepció improcedent de taxes per la prestació dels seus serveis, passant per l'exigència de la meitat dels salaris dels seus ajudants amb el pretext de ser-los superior jeràrquic.²¹ Tornant a l'aspecte inicial, l'aspresa de tracte, el porter reial Jaume Cros gosà declarar en contra de Thió –a fe que era imprudent enemistar-se amb el principal càrrec tècnic de la Diputació!–; explicà que havia intentat repetidament que li decretés una suplicació –que li admetés a tràmit una instància, diríem avui. L'escrivà major li ho havia anat refusant, tot adduint falta de temps. Finalment, davant la insistència de Cros, Thió «ab còlara prengué la dita supplicació, llensant-la de sas mans a hu dels fadrins que estaven en son taulell», tot dient «despediu-me aquex home, que fàstich ma fa com lo veig». Ofès en la seva humilitat, el porter reial havia demanat a Thió que li expliqués quin greuge li havia causat, en què l'havia «agraviat», i Thió li havia etzibat: «Digueu qui sou vós que me haguésseu de agraviar, que si tal aguéssseu fet pendria un garrot y us moldria les costellas». Almenys Cros havia aconseguit sortir de la Diputació amb la suplicació decretada.²²

El diputat reial del trienni de 1626, Josep Corrià, fou inculpat a títol individual de diverses querelles –més enllà de les que patí com a membre del consistori cessat–, per irregularitats de molt diversa mena: per haver interferit en la jurisdicció del diputat local de la vila de Tremp mitjançant unes cartes evocatòries a favor del consistori de la Diputació del General de Barcelona –això havia implicat que dit diputat local i els seus oficials haguessin de restituir a un presumpte defraudador del General una partida de barrets que li havien retingut–; per haver proveït dos oficis locals del General sense prendre'ls fiances o garanties; per, *motu proprio*, sense ordre dels seus companys del consistori, haver pagat en diners, no pas en espècies, i en major quantitat de l'acostumada la porció de cera i paper que es donava als oficials del General; o per haver, també *motu proprio*, fet retirar del consistori de

20 García Espuche (2012) sobre el mobiliari i elements decoratius que marcaven la diferència entre una casa benestant i una d'ordinària i Lencina (2012) sobre l'evolució de parament de la llar a Barcelona entre 1600 i 1700.

21 ACA, Generalitat, VG-84, querella 64. A la visita precedent, iniciada l'agost de 1623, l'acusació pública de la visita havia denunciat pagaments molt elevats –per més de mil dues-centes trenta lliures– que els diputats i oïdors de comptes havien deliberat en favor de Thió com a remuneracions de tasques extraordinàries. ACA, Generalitat, VG-75, querella 107.

22 Part dels aspectes relatius a aquesta querella 64 foren enjudiciats juntament amb la querella 18 de la mateixa visita de 1626-1627, relativa a remuneracions extraordinàries rebudes per Thió, tot i que més moderades que les del trienni precedent. D'altres acusacions com l'aspresa de tracte i la prepotència amb tercers en fou absolt per falta de proves. ACA, Generalitat, G-8, vol. 2, ff. 204v-205r i 211r-213r.

la diputació local de Lleida les ordinacions velles on constaven les obligacions dels oficials, i haver-n'hi implementat de noves i inusitades, «carregant als ministres noves obligacions, manant observar aquelles»²³. En una cinquena delació, el procurador fiscal de la visita del General resumí amb una expressió palmària l'arbitrarietat i la confusió d'interessos públics i privats que cometia aquest Corrià: «[Actuava] ab la mà poderosa del General». Del procés s'infereix que el pagès Gaspar Solivà era conciudadà de Corrià i potser –segons Corrià– li devia nou lliures per petits crèdits de cereal i diner en metàl·lic. Com que la justícia ordinària no li havia reconegut dret a recuperar aquest pretès deute particular, Corrià s'aprofità del seu càrrec públic per instar un constrenyiment per la via de fet, que consistí en embargar-li una mula a Solivà; la féu vendre en subhasta pública, on se'n pagaren vint-i-tres lliures –serviren per cancel·lar el «deute» i pagar despeses del procés executiu–, un terç de les setanta en què, segons l'amo i alguns testimonis, estava valorada.²⁴

Reaccions malcarades d'alguns oficials del General qui sap si ocultaven negligències professionals pròpies o eren la resposta irritada a una incompetència aliena. Per exemple, el mercader vigatà Pau Beuló, coadjutor de l'ofici de mestre racional del General –un càrrec rellevant en l'organigrama del fisc provincial–, perdé fortuïtament els procediments executius que un agent havia instruït a Perpinyà la tardor de 1632 i presumptament li havia lliurat? L'agent, anomenat Montserrat Gallart, necessitava recuperar-los en son descàrrec –hi havia en joc el cobrament d'un deute de tres mil lliures al General de Catalunya!– i Beuló mai no els retornava, àdhuc negava haver-los rebut. El seu superior, el racional del General Agustí de Llana, declarà en procés que havia vist sovint com Gallart li reclamava els papers a Beuló i obtenia com a resposta «que ell los hi cercaria» o «dit Bauló se anujava sumament, dient-li molts fàstichs y tractant-lo mal». Beuló, per la seva banda, es presentà a si mateix com un funcionari experimentat i modèlic i desacredità els testimonis de l'acusació dient que només parlaven d'oïdes i cap d'ells no podia certificar que Gallart li hagués lliurat res; per acabar-ho d'adobar, afegí que Gallart li volia “mal mortal” des que havia posat en evidència un frau seu davant dels diputats, que li havien infligit un empresonament a tall de correctiu. Si fem cabal d'algun testimoni, aquests dos oficials del General sovint estaven com gat i gos i no dissimulaven les seves topades: «Dit Beuló se queixava de dit Gallart quant mal feya son offici y també dit Bauló moltes vegades ha vist com lo y deya a dit Gallart y venia a medis de paraulas dolentas dit Gallart ab dit Beuló per lo que li deya las veritats».²⁵

Els processos de visita –que, com s'ha vist, cal treballar amb màximes precaucions– són la via exclusiva que roman per conèixer interioritats de les institucions i de molts afers, per això els reivindiquem. Per exemple, a priori hom podria pensar que dos agents del General, Magí Valeri i Josep Rovira, s'havien conformat amb una sentència que el consistori i els assessors de la Diputació havien dictat contra seu el maig de 1644. Gràcies a la visita, hom aprèn que molt probablement no

23 ACA, Generalitat, VG-88, camises n. 88, 111, 112 i 113.

24 ACA, Generalitat, VG-88, camisa n. 105.

25 ACA, Generalitat, VG-94, querella 35.

recorren la dita sentència en assabentar-se per tercers que l'assessor ordinari Joan Pere Fontanella els titllava públicament de brivons, es mostrava airat contra d'ells i havia dit «que si apel·laven de la sentència per ell proferida juntament ab lo altre assessor los feria pagar, perquè los llevarian los officis». Fossin uns brivons, uns angelets o mig mig, l'amenaça de què eren objecte –i que Fontanella també llançava als testimonis que faltessin a la veritat– era percebuda com un abús de poder inadmissible.²⁶ Fa quatre-cents anys també hi havia una ètica del servei públic àmpliament compartida, com avui. Qui la transgredís de manera notòria, a més de carregar un pes en la pròpia consciència (Capdeferro 2017a: 207), no escaparia d'una censura pública.

Conclusions

Fa gairebé una dècada, l'enyorada Eva Serra va reivindicar l'alt interès dels processos de visita del General de Catalunya, tot advertint que «són de valor molt desigual, segons el caràcter i la tipologia de l'afer que es jutja» (Serra 2011: 179). Aquest article ho corrobora amb exemples originals relacionats amb elements tant diversos com la logística de magatzems on es gestionava l'exacció de tributs o una dona fuetjada al pati de l'Hospital de la Santa Creu, passant per l'obtenció de dades biogràfiques de prohoms o l'apropiació d'esclaus d'unes galeres públiques per a fins particulars. Aquesta diversitat reflecteix l'amplitud temàtica de la fiscalització històrica del General de Catalunya, coherent amb l'envergadura funcional i jurisdiccional creixent de la institució visitada. Una institució que, com a erari públic de la comunitat política dels catalans i defensora de la legalitat del país, es veia desacreditada quan els seus agents cometien abusos, i també si adoptaven actituds prepotents. La solvència del poder no només s'havia de demostrar en la gestió, la comptabilitat i el respecte a les normes; s'havia de guanyar igualment en el terreny de les percepcions.

26 ACA, Generalitat, VG-115, querella 7.

Bibliografia

- Armenteros, I. (2012) *La esclavitud en Barcelona a fines de la Edad Media (1479-1516). El impacto de la primera trata atlántica en un mercado tradicional de esclavos*, Tesi de doctorat, UB.
- Capdeferro, J. (2002) «'Attès los dits diputats no eran sinó procuradors...': Relacions entre els braços i la Diputació del General durant la celebració de les Corts catalanes de 1599», *Ivs Fvgit*, 11-12, pp. 849-870.
- . (2007a) «El vigor de les institucions de la terra a la vigília dels segadors», dins Albareda, J. (ed.) *Una relació difícil. Catalunya y l'Espanya moderna*, Barcelona, Editorial Base, pp. 47-83.
- . (2007b) «Francesc Martí i Viladamor (1616-1689): un catalan (trop?) fidèle au roi de France», dins Bercé, Y. M. (ed.) *Les procès politiques (XIVe-XVIIe siècle)*, Roma, École française de Rome, pp. 425-448.
- . (2009) «Promoció, edició i difusió d'obres jurídiques a Catalunya a cavall dels segles XVI i XVII», *Ivs Fvgit*, 15-16, pp. 537-559.
- . (2012) *Ciència i experiència. El jurista Fontanella (1575-1649) i les seves cartes*, Barcelona, Fundació Noguera.
- . (2017a) «De l'oral a l'escrit: locucions de l'epistolari d'un gran jurista del segle XVII», *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, 67, pp. 201-219.
- . (2017b) *Juristes, litigis i poder al Comtat d'Empúries en temps de Jeroni Pujades (1568-1635)*, Castelló d'Empúries, Ajuntament de Castelló d'Empúries.
- Capdeferro, J., i Serra, E. (2015) *El Tribunal de Contrafaccions de Catalunya i la seva activitat (1702-1713)*, Barcelona, Departament de Justícia i Parlament de Catalunya.
- Castejón, N. (2007) *Aproximació a l'estudi de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona: repertori documental del s. XV*, Barcelona, Fundació Noguera.
- Egea, J. (1981) «Les 'Variae Resolutiones' i les 'Allegationes Iuris' de Jaume Cancrer», *Revista Jurídica de Catalunya*, vol. 80, n. 4, pp. 821-844.
- Ferro, V. (1987) *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Vic, Eumo Ed.
- Garcia Espuche, A. (2012) «Interiors rics, interiors pobres», dins Garcia Espuche, A. (ed.), *Interiors domèstics. Barcelona 1700*, Barcelona, Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, pp. 19-57.
- . (2014) *Una societat assetjada. Barcelona 1714*, Barcelona, Ed. Empúries.
- Gilabert, J. (2013) «La defensa contra el cors musulmà: l'esquadra de galeres de la Generalitat de Catalunya (1599-1623)», *Drassana*, 21, pp. 98-128. Nota: aquest article de vegades es cita erròniament amb el títol del seu primer capítol ("L'esquadra de galeres de la Generalitat: entre el cors musulmà i la monarquia hispànica").

- Lencina, X. (2012) «La vida millorada: els interiors entre 1600 i 1700» dins Garcia Espuche, A. (ed.), *Interiors domèstics. Barcelona 1700*, Barcelona, Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, pp. 61-99.
- Llobet, S. de (1990) «La Pèrdua de les Galeres de Catalunya l'any 1623», *Butlletí de la Reial Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona*, n. 42, pp. 117-160.
- Martí, E. (2008) *La Conferència dels Tres Comuns (1697-1714): una institució decisiva en la política catalana*, Vilassar de Mar / Lleida, Fundació Ernest Lluch / Pagès Ed.
- . (2016) *El Braç Militar de Catalunya (1602-1714)*, València, PUV.
- Martín, G. (2016) *Pirates i corsaris a l'Empordà*, Sant Vicenç de Castellet, Farell.
- Palos, J. L. (1997) *Els juristes i la defensa de les Constitucions. Joan Pere Fontanella (1575-1649)*, Vic, Eumo Ed.
- Pérez Latre, M. (2003) «Francesc Oliver de Boteller. Abat de Santa Maria de Poblet (Tortosa a 1557-Barcelona 1598)», dins Solé, J. M. (dir.), *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents*, vol. II (1518-1714), Barcelona, Generalitat de Catalunya i Fundació Enciclopèdia Catalana, pp. 145-148.
- . (2004) *La Generalitat de Catalunya en temps de Felip II. Política, administració i territori*, Catarroja-Barcelona, Editorial Afers.
- Peytavin, M. (2003) *Visite et gouvernement dans le royaume de Naples (XVIe-XVIIe siècles)*, Madrid, Casa de Velázquez.
- Serra, E. (1995) «Le Roussillon et la 'Generalitat' de Catalogne aux XVIe et XVIIe siècles: les visites de la 'Diputació del General', 1590-1626», dins Diversos autors, *Le Roussillon: De la Marca Hispanica aux Pyrénées-Orientales (VIIIe-XXe siècles)*, Perpinyà, SASLPO, CIII^e vol., pp. 39-61.
- . (2008) «Galeres catalanes, forçats i moriscos (1607-1612)», *Pedralbes*, 28-I, pp. 411-444.
- . (2011) «Territori i inspecció fiscal: la Visita del General del 1600», dins Dantí, J. (coord.) *Les xarxes urbanes a la Catalunya dels segles XVI i XVII*, Barcelona, Rafael Dalmau, pp. 169-284.
- . (2018) *La formació de la Catalunya moderna (1640-1714)*, Vic / Barcelona, Eumo Ed. / IEC.
- . (coord.) (2015) *Els llibres de l'ànima de la Diputació del General de Catalunya (1493-1714)*, volum 1, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- Torra, R. (2016) «El juego de las Instituciones. Políticas de la Visita del General de Catalunya durante la primera mitad del siglo XVII», *Tiempos Modernos: revista electrónica de historia moderna*, n. 32, pp. 249-279.
- . (2017) «¿Más allá del control de la corrupción? Las sentencias de visita como base para nuevos ordenamientos jurídicos: el impreso sobre las galeras de 1621», dins Gil, F., *Estudios sobre la corrupción en España y América (siglos XVI-XVIII)*, Almería, Universidad de Almería, pp. 171-188.

Josep Capdeferro & Adrià San Miguel. 'Los hòmens no són perfets': revelacions dels processos de fiscalització institucional

- . (2018) *La Visita del General de Catalunya: la institució i el seu encaix en el sistema institucional català d'època moderna (segles XV-XVIII)*, Tesi de doctorat, UAB.
- . (*en premsa*, a), « La Visita Real en el Principado de Cataluña (1635-1710)».
- . (2019b) “Territori i relacions institucionals a la Catalunya del Sis-Cents. Tres estudis de cas a partir dels processos de la Visita del General de Catalunya”, *Scripta*, 13, pp. 212-242.
- . (*en premsa*, b) “Els taulers del General de Catalunya. Un estudi a propòsit del Summari dels càrrecs de 1657”, *Recerques: història, economia, cultura*.